Електронне "Державне управління: удосконалення та розвиток"
включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління
(Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)
www.dy.nayka.com.ua | № 10 2018 р. | 31.10.2018

УДК 35.078.7

*I. Г. Пахомова,
к. е. н, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя
О. П. Величко,
магістрант Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя*

ОЦІНКА МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

*I. G. Pakhomova
candidate of economic sciences, senior lecturer of
Zaporizhzhya National Technical University
O. P. Velichko
master of Zaporizhzhya National Technical University*

ANALYSIS OF STATE REGULATION MECHANISM OF THE FINANCIAL MARKET IN UKRAINE

У статті висвітлено підходи до організації системи державного регулювання фінансового ринку в умовах вітчизняної розбалансованості та неконкурентоспроможності фінансово-кредитної системи України на міжнародній арені з викривленням ринкових механізмів та неефективністю діючих фінансових інститутів; розглянуто механізм організації державного регулювання фінансового ринку в Україні в умовах реформування та кризового стану економіки країни; розкрито можливості запровадження мегарегулятора фінансового ринку в Україні в розрізі Концепції регулювання фінансового ринку України з перебудовою інфраструктури корпоративного управління для професійних учасників ринків капіталу України відповідно Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року з урахуванням Стратегії розвитку державних банків; окреслено напрями впровадження сучасних механізмів державного регулювання фінансового ринку в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

In article the approaches to the organization of the system of State regulation of the financial market in terms of domestic imbalance and without competition financial-credit system of Ukraine in the international arena with deformed market mechanisms and inefficient existing financial institutions; considered the mechanism of the organization of the State regulation of the financial market in Ukraine in terms of reform and a crisis state of the economy of the country; reveals the possibilities of introducing megaregulator financial market in Ukraine in the context of the concept of regulation of the financial market of Ukraine to rebuild the infrastructure of the corporate management for professional participants in the capital markets of Ukraine in accordance with the The complex program of development of the financial sector to 2020, with regard to the development strategy of State banks; outlines directions of introduction of modern mechanisms of State regulation of the financial market in Ukraine taking into account foreign experience. Proposed in the system of State regulation of non-bank segment of the financial market to combine National Commission on securities and stock market and the National

Commission for regulation of financial services in a single regulator, the functions of which would be installation rules of activity on financial markets and supervision on them, protecting the rights of investors and users of financial services, as well as other issues. For a successful reform of the financial market requires the development of methods and software for the analysis and forecasting of its segments; changes to the legislative and normative acts regarding the interaction of the NBU and the regulator of financial market. Also requires the consolidation of all branches of power concerning the solution of the problem; the settlement of the current regulatory framework, which gives rise to the problem of the shadow economy; the complexity of the implementation measures for the regulation of the financial market of Ukraine, its individual segments, and a system of supervision over the activities of financial institutions; methodological errors related to incorrect assessment of the impact of regulation on the financial market of Ukraine, individual segments and the system of supervision over the activities of financial institutions in the socio-economic processes in the country. The financial market of Ukraine has turned into quite a weighty factor in the stabilization of the economic development.

Ключові слова: фінансовий ринок; державне регулювання; регуляторні органи; моделі державного регулювання.

Keywords: financial market; State regulation; regulatory bodies; models of government regulation.

Вступ. Процеси глобалізації значно впливають на рух факторів виробництва. Їх локалізації в конкретній країні, регіоні, багато в чому залежать від фінансового ринку. Успіх виконання фінансовим ринком функцій ціноутворення та регулювання попиту та пропозиції залежить від доступності та ефективного функціонування необхідної інфраструктури; від основних показників учасників фінансового ринку. Таким чином, державні адміністрації повинні сформулювати механізм регулювання процесів розподілу і перерозподілу ресурсів для максимального забезпечення попиту на фінансові ресурси в нинішній структурі пропозиції.

Постановка завдання. У статті ставиться декілька завдань: 1) дослідити такі аспекти механізму державного регулювання фінансового ринку в Україні, як необхідність реформування державної системи регулювання фінансових ринків; 2) розглянути та визначити основні показники ефективності державного регулювання фінансового ринку в Україні у розрізі використання адекватних механізмів та інструментів регулювання з боку держави; 3) надати характеристику комплексу дій всіх сегментів системи державного регулювання, як необхідної складової процесу упередження кризових явищ на фінансових ринках.

Методологія. Теоретико-методологічну основу роботи складають праці провідних зарубіжних та вітчизняних науковців. При проведенні даного дослідження були використані такі методи: порівняльний, узагальнення.

Результати дослідження. Проведений науковий аналіз літературних джерел доводить, що для забезпечення розвитку фінансового ринку як каталізатора відновлення національної економіки. ключовим є створення ефективного механізму державного регулювання фінансового ринку.

Концептуальні підходи та принципи регулювання фінансового ринку та нагляду за діяльністю фінансових установ визначені в Концепції регулювання фінансового ринку України.

Досягнення мети забезпечуватиметься шляхом реалізації низки взаємопов'язаних заходів, спрямованих на комплексне реформування фінансового ринку на таких базових принципах:

- лібералізація фінансового ринку та стимулювання рівної конкуренції;
- подолання наслідків кризи, консолідація ринків та їх інфраструктури;
- незалежні та ефективні регулятори, нагляд на основі оцінки ризиків;
- підвищення прозорості та стандартів розкриття інформації як регуляторами, так і учасниками ринку;
- ефективний захист прав кредиторів, споживачів та інвесторів ринку.

Для досягнення мети реалізація реформ здійснюватиметься за чотирма основними напрямками та відповідними їм блоками задач:

Таблиця 1.
Програми реалізації реформування фінансового ринку

Напрями	Блоки задач
А. Забезпечення макроекономічної стабільності	1. Монетарна політика на основі інфляційного таргетування та режиму гнучкого валютного курсу
В. Забезпечення фінансової стабільності та динамічного розвитку фінансового ринку	1. Гармонізація законодавства зі стандартами ЄС. 2. Модернізація системи регулювання та нагляду. 3. Підвищення прозорості, стабільності фінансових ринків. 4. Забезпечення динамічного розвитку інструментів та інфраструктури фінансових ринків. 5. Вдосконалення системи оподаткування учасників фінансових ринків. 6. Очищення ринків від проблемних активів.
В. Розбудова інституційної спроможності регуляторів фінансового ринку	1. Забезпечення інституційної незалежності регуляторів. 2. Підвищення організаційної ефективності регуляторів. 3. Покращення координації роботи регуляторів та учасників фінансового ринку. 4. Стимулювання впровадження новітніх ІТ-технологій.
Г. Захисту прав споживачів та інвесторів фінансового ринку	1. Стимулювання розвитку фінансової грамотності споживачів та інвесторів фінансового ринку. 2. Підвищення стандартів захисту прав споживачів та інвесторів фінансового ринку.

Реформи проводитимуться в усіх сегментах фінансового ринку: банківській системі, ринку небанківських фінансових установ та фондовому ринку.

З урахуванням реалізації інших пріоритетних реформ результативність реалізації відстежуватиметься на основі виконання детальних планів робіт і наступних ключових показників:

Таблиця 2.
Виконання детальних планів робіт і наступних ключових показників

N	Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2020
1.	Споживча інфляція	100,5%	124,9%	143,3%	112,4%	113,7%	114,1%	не вище 5% річних
2.	Рівень доларизації кредитів і депозитів	34%	50%	42,5%	48,2%	44%	48,6%	нижче 40 %
3.	Рівень золото-валютних резервів	20,4 млн. дол. США	7,3 млн. дол. США	13,3 млн. дол. США	15,5 млн. дол. США	18,8 млн. дол. США	17,2 млн. дол. США	38,7 млрд. дол. США
4.	Рівень середньозважених ставок за новими кредитами нефінансовим корпораціям у нац. валюті	15,2% річних	16,7 % річних	21,4% річних	17,7% річних	15,0% річних	18,1% річних	не вище 8 % річних
5.	Впровадження принципів та цілей регулювання ринку цінних паперів IOSCO		10 із 37 принципів					20 із 37 принципів
6.	Статус фінансового ринку України за класифікацією міжнародного індексного аге-	без статусу	без статусу	без статусу	Advanced Emerging	Advanced Emerging	Advanced Emerging	Advanced Emerging

	індексу FTSE							
7.	Рейтинг Світового банку Doing Business	109 місце із 189 країн	109 місце із 189 країн	96 місце із 189 країн	83 місце із 189 країн	80 місце із 189 країн	76 місце із 189 країн	серед перших 30 позицій

В економічній літературі виділяють три моделі регулювання фінансового ринку: 1) секторна, 2) на основі завдань та 3) модель єдиного нагляду. Ефективність реформ буде досягнута шляхом комплексних змін:

- у регуляторах фінансового ринку щодо зміцнення інституційної спроможності регуляторних органів та створення відповідних умов для посилення регуляторного впливу, зміцнення стійкості фінансової системи країни, зростання її кредитного та інвестиційного потенціалу;
- у приватному секторі фінансового ринку, щодо забезпечення розвитку фінансового ринку на засадах високої довіри та дотримання інтересів споживачів фінансових послуг, посередників, держави та отримання стійкого, прозорого й керованого фінансового ринку.

Аналізуючи фактичні та заплановані дані вважаємо доцільним висвітлити проміжні результати наступних ключових показників.

Споживча інфляція у вересні 2017 року прискорила до 16,4% у річному вимірі і перевищила траєкторію прогнозу НБУ.

Рис. 1. Динаміка ІСЦ, ІЦВ та облікової ставки НБУ у 2015-2017 рр.[2]

Середньозважені процентні ставки за новими кредитами резидентам в національній валюті знизились для юридичних осіб з 15,2 % у грудні 2016 року до 14,2 % у жовтні 2017 року та для фізичних осіб, відповідно, з 29,7 % до 28,9 %.[2]

Рис. 2. Процентні ставки за новими кредитами резидентів у 2016-2017 роках

Протягом 10 місяців 2017 року поступово знижувалися середньозважені процентні ставки за депозитами. Середньозважена процентна ставка банків за депозитами корпоративного сектору в національній валюті знизилась з 9,4 % у грудні 2016 року до 8,1%, а в іноземній – з 3,8% до 2,2 %. За депозитами фізичних осіб середньозважена процентна ставка в національній валюті знизилась з 14,2 % до 10,7 %, а в іноземній валюті – з 5,1 % до 2,9 %.[2]

Рис. 3. Процентні ставки за новими депозитами резидентів,% [2]

Кредити корпоративному сектору в іноземній валюті у доларовому еквіваленті не демонстрували такої позитивної динаміки, як кредити в національній валюті, та знизилися порівняно з початком року на 8,5% до 13,74 млрд дол. США (у той же час у жовтні спостерігалось їх зростання на 1,8%).

Рис. 4. Залишки заборгованості за кредитами, наданими корпоративному сектору, 2016-2017 рр., млн.грн. [2]

Позитивна динаміка щодо зростання кредитування у II півріччі минулого року була значним чином зумовлена конвертацією ПриватБанком валютних кредитів пов'язаним особам у гривневі.

Рис. 5. Зміна кредитування корпоративного сектору у 2016-2017 рр.

Водночас, в Україні спостерігається активізація кредитування домогосподарств. Зокрема, залишки заборгованості за кредитами в національній валюті, що надані домогосподарствам, з початку року зросли на 23,9 % до 92,35 млрд грн., а в іноземній валюті в доларовому еквіваленті скоротилися на 15,3% до 2,66 млрд дол. США (це пов'язано з існуючою заборобою кредитування домогосподарств в іноземній валюті). [2]

Рис. 6. Залишки заборгованості за кредитами, наданими домогосподарствам, у 2016-2017 рр. [2]

Загальний обсяг депозитів протягом 10 місяців 2017 року збільшився на 8,2 % до 858,37 млрд гривень

Рис. 7. Зміна приросту залишків заборгованості за кредитами, наданими домогосподарствам, у 2016-2017 рр. [2]

. Залишки за депозитами корпоративного сектору у національній валюті зросли на 1,6 % до 231,97 млрд грн., а в іноземній (в доларовому еквіваленті) - на 10,0 %, склавши 5,25 млрд дол. США станом на 01.11.2017.

Рис. 8. Динаміка приросту депозитів в національній валюті[2]

Залишки за депозитами домогосподарств в національній валюті, в свою чергу, збільшилися на 10,2% до 217,19 млрд грн., в іноземній валюті (в доларовому еквіваленті) – зменшилися на 1,3% до 8,43 млрд дол. США. [2]

Рис. 9. Динаміка приросту депозитів в іноземній валюті

Відновлення економіки вимагає повноцінного забезпечення фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. Основними джерелами підтримки суб'єктів господарювання виступають кредитні ресурси вітчизняних банків та закордонні інвестиції і запозичення. [2]

Рис. 10. Кредити, надані нефінансовим корпораціям

Банківські установи продовжують достатньо обережно ставитися до активізації нарощування кредитування. Обсяги коштів на коррахунках в банках, які у поточному році коливаються переважно в межах 35-58 млрд гривень, свідчать про наявність потенційних можливостей до кредитування. Це пов'язано, насамперед, з:

- високими ризиками кредитування, що в першу чергу визначається недостатністю платоспроможних позичальників. За даними Держстату, наприкінці 2016 року 26,6 % великих та середніх підприємств були збитковими, а за січень-червень 2017 р. їхня частка склала 31,2 %. При цьому, частка непрацюючих кредитів станом на 01.10.2017 р. складала 57,72 % у корпоративному секторі та 55,41 % серед кредитів, наданих фізичним особам (разом з ФОП);
- альтернативністю, якою користуються банки, і яка стосується можливості купівлі депозитних сертифікатів НБУ та вкладення коштів в державні цінні папери, що за своєю суттю вважаються безризиковими. Наприклад, починаючи з середини серпня 2017 р. обсяг державних облігацій у портфелі банків стабільно перевищує 300 млрд грн.;
- невідповідністю між строками, на які залучаються депозити (у вересні 2017 року частка депозитів резидентів, залучених банками на строк понад 2 роки у загальному обсязі залучених коштів становила лише 0,5 % у національній валюті та 1,6 % в іноземній валюті), та потребами у довгострокових кредитах;
- недосконалою системою захисту прав кредиторів та «непередбачуваністю» рішень судових органів тощо.

[2]

Тобто, відновлення процесів кредитування за прийнятними відсотковими ставками потребує комплексного врегулювання і стосується як необхідності підтримки реального сектора економіки з боку держави, так і стимулювання банків до надання кредитів. В цьому напрямку дієвими можуть бути наступні кроки.

1. Контрольована емісія або підтримка довгострокової ліквідності. Існують можливості стимулювати розвиток економіки шляхом переорієнтації та впровадження цільового спрямування емісійних коштів.

2. Захист прав кредиторів. Необхідно комплексно врегулювати проблемні питання, які виникають в сфері захисту прав кредиторів, - це законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування», реєстр.№6027-д. Забезпечення його прийняття усуне низку прогалин в законодавстві, які стримують кредитування.

3. Позасудове врегулювання спорів: Невід'ємною складовою системи взаємовідносин споживачів та кредиторів виступає позасудове врегулювання спорів. Це стосується:

- фінансова реструктуризація. В першу чергу це стосується повноцінного впровадження прийнятого в минулому році Закону України «Про фінансову реструктуризацію»[1];

- управління проблемними активами. Національним банком анонсовано, що вже розроблено законопроект «Про діяльність з управління заборгованістю», яким передбачається законодавчо врегулювати в Україні діяльність компаній з управління заборгованістю, удосконалити правове регулювання передачі прав вимоги за заборгованістю банків тощо;

- фінансовий омбудсмен. Формування ефективної системи захисту прав споживачів фінансових послуг може дати суттєвий поштовх до залучення довгострокових ресурсів до банківської системи.

4. Реформування системи бюро кредитних історій. Наявність єдиного повноцінного бюро (одна з вимог МВФ) та удосконалення самої системи роботи бюро – напрямки реформування.

5. Удосконалення механізмів банкрутства. Законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення ефективності процедур банкрутства», реєстр.№3132-д, яким передбачається низка новацій, спрямованих на підвищення рівня захисту прав кредиторів, удосконалення процедур продажу майна боржників на аукціонах, підвищення рівня виконання контрактів та судових рішень тощо.

6. Державна підтримка кредитування. Вимагає комплексного перегляду механізмів надання пільгових довгострокових кредитів банками з використанням механізмів державної підтримки (компенсація відсоткових ставок, погашення частини тіла кредиту, надання коштів банкам для пільгового кредитування тощо) з метою кредитування реального сектору економіки згідно з відповідними державними програмами розвитку.

7. Визначення Стратегії розвитку державних банків. Частка державного сектору в банківській системі наприкінці 2017 року становила 54,8 % (за активами).. Цей підхід повинен враховувати: 1) поточний аналіз стану державного банківського сектору, проблем його функціонування та причин, які призвели до виникнення цих проблем; 2) реформування систем управління державними банками, мінімізацію політичного впливу на їх менеджмент, забезпечення прибутковості роботи державних банків; 3) бачення ролі державних банків в реалізації економічної політики Уряду та розвитку банківської системи в цілому.

8. Удосконалення роботи з малими банками. В Україні варто опрацювати закріплення на законодавчому рівні особливостей створення, регулювання.

9. Стимулювання появи спеціалізованих банків. Варто розглянути питання щодо впровадження змін до законодавства з метою стимулювання появи спеціалізованих банків та визначення окремих показників їх діяльності.

Концепцію корпоративного управління у професійних учасниках ринків капіталу України розроблено на виконання Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року за компонентом А.10 «Підвищення рівня корпоративного управління в учасниках фінансових ринків». Концепція спрямована на впровадження на ринках капіталу України передової міжнародної практики, зокрема вимог Принципів корпоративного управління G20 2015 ОЕСР в тому числі останніх законодавчих змін в Європейському Союзі, а саме Директиви Європейського Парламенту та Ради №2014/65/ЄС від

15.05.2014 про ринки фінансових інструментів (MiFID II) та Регламенту Європейського Парламенту та Ради № 600/2014 від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів (MiFIR). [3]

Висновки. . Механізм державного регулювання діяльності на фінансових ринках в Україні нині далекий від досконалого. Відсутня єдина узгоджена політика щодо регулювання кожного сектору ринку, функціонують цілих три державних органи, кожен з яких уповноважений регулювати певний сегмент ринку. Крім того, на державному рівні слабо захищені права споживачів, що також потребує окремої уваги. країни в цілому, спираючись на успішний зарубіжний досвід Подальший розвиток регулювання українського фінансового ринку, що буде спроможний задовольнити потреби суспільства у високоякісних фінансових ресурсах, доцільно здійснювати у координації із сучасними процесами реформування економіки. Такий механізм повинен передбачати: контроль з боку державних органів за повною та достовірною інформацією про діяльність фінансових установ; закріплення на законодавчому рівні гарантій забезпечення прав споживачів щодо отримання страхових виплат, внесків на депозитні рахунки тощо; впровадження системи вирішення спірних питань.

Література.

1. Комплексна програма розвитку фінансового ринку України на 2015-2020роки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://aeap.com.ua/wp-content/uploads/2015/03/1427444686.pdf>
2. Показники банківської системи України [Електронний ресурс] / Офіційний портал Національного банку України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208.
3. Концепція корпоративного управління у професійних учасниках ринків капіталу України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/kontseptsya-korporativnogo-upravlnnya-u-profesynih-utchasnikah-rinkv-kaptalu-ukrani>

References.

1. “Kompleksna programa rozvitku fondovogo rinku Ukrayiny 2015-2020roki”–Available at <http://aeap.com.ua/wp-content/uploads/2015/03/1427444686.pdf> (Accessed 03 March 2015).
2. The National bank of Ukraine (2017), “Indicators of the banking system of Ukraine for 2012 - 2017”, available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208 (Accessed 1 March 2018).
3. “Kontseptsya-korporativnogo-upravlnnya-u-profesynih-utchasnikah-rinkv-kaptalu-ukrani”–:Available at <https://www.nssmc.gov.ua/documents/kontseptsya-korporativnogo-upravlnnya-u-profesynih-utchasnikah-rinkv-kaptalu-ukrani/> (Accessed 29 March 2018).

Стаття надійшла до редакції 18.10.2018 р.